

نداشته ایم و نداریم، اما قلمروهای معرفتی را نه بر اساس عناوین و اصطلاحات که با درونمایه‌ها و کارکردهایشان می‌توان شناخت. تعبیر الهیات اجتماعی تعبیری کم و بیش متأخر (حتی در درون سنت مسیحی) است اما این بدان معنا نیست که مدلول آن نیز امر بدیع و بی سابقه باشد و در متون پیشین تفکر دینی نتوان نشانی از آن یافت. به طور مشخص در سنت اسلامی بخش مهمی از آثاری که در حوزه‌های موضوعی همچون حکمت عملی، سیاست، تفسیر، کلام و حتی عرفان نگاشته شده‌اند، از منظر تعبیر و اصطلاحات امروزی می‌توانند بخشی از قلمروی الهیات اجتماعی تلقی شوند. در دوره معاصر و به واسطه کثرت و شدت ابتلائات و مسائل جامعه اسلامی بر حجم و گستره این دست مباحث افزوده است. هم مسائل و وضعیت‌های عملی ناشی از برخورد با غرب مدرن و هم پرسش‌های نظری حاصل از مواجهه با فلسفه و علوم انسانی مدرن نیاز به بازاندیشی و بازسازی اندیشه اجتماعی اسلام را بیش از پیش ظاهر ساخت. این چنین است که بسیاری از آثار مهم عالمان دینی معاصر ما بدون انتصاف به عنوان فراهم آورنده کوله‌باری غنی از الهیات اجتماعی شیعی هستند. از شذرات المعارف مرحوم شاه آبادی تا کشف اسرار و حکومت اسلامی امام خمینی، از مسأله حجاب مطهری تا مالکیت در اسلام طالقانی و از الحیات حکیمی تا انسان دویست و پنجاه ساله و خطوط کلی اندیشه اسلامی در قرآن آیت الله خامنه‌ای فصولی مهم از این کتاب قطور هستند. ▶

اجتماعی» باز کند یا ببندد. مناقشه‌ای که در طول تاریخ مسیحیت به طور عام و دوره اخیر آن (دوره مدرن) برقرار بوده و اینک نیز در جریان است.

اما هر قدر در سنت مسیحی این نزاع پدیده و این بحث پر مناقشه است، در سنت اسلامی مسأله واضح و خالی از ابهام است. جایی که از آغاز دعوت به توحید با گسستن بندهای عبودیت غیر الله (طواغیت و جباریه) همراه و رسول خدا هم‌زمان رییس مدینه بوده است، چگونه می‌توان طرحی از گسست میان امر دینی و امر دنیوی را مدلل ساخت؟ آن هم در حالی که بخش اعظم خطابات کتاب وحی به اهالی ایمان متضمن تکالیف و تعهدات سیاسی و اجتماعی است. گرچه در اسلام همچون هر آیین آسمانی دیگری، غایت غایات رستگاری روح است اما این رستگاری از مسیر تلاش در تحقق نظم اجتماعی مطلوب و یگانه شدن با امتی برگزیده و شایسته تحصیل می‌گردد. بدین سبب است که آموزه اسلامی حتی در معنویت‌ترین سوبه‌های خود امتدادات سیاسی و اجتماعی دارد و به وضوح ترسیم و تشکیل هر گونه خط فاصل و دیوار حائل میان قلمروی دینی و دنیوی را پس می‌زند.

با این تفاسیر، اینکه کسی در سنت تفکر اسلامی به دنبال الهیات اجتماعی بگردد و نشانی نیابد، بی‌شبهت به آن کسی نیست که از فرط حضور درختان قادر به دیدن جنگل نشده بود! باری، این درست است که ما حوزه‌ای از بحث و نظروزی تحت چنین عنوانی

سکه سزار (۱۶۱۲-۱۶۱۴)

Peter Paul Rubens, The Tribute Money

تابلویی از پیتر پل روبنس درباره پرسش دوفریسی از عیسی درباره جواز پرداخت مالیات به امپراطوری روم نقاشی شده است.